

Research Paper

Investigating the Relationship between State Efficiency and Social Trust in Iranian Society (Case Study: Citizens of Rasht)

Zeinab Sabet Vishkasooqeh¹ Hadi Noori² Mohammad Reza Gholami³

1. Master of Sociology, University of Guilan

2. Assistant Professor and Faculty of Social Sciences, University of Guilan

3. Assistant Professor and Faculty of Social Sciences, University of Guilan

DOI: [10.22034/ipsa.2022.448](https://doi.org/10.22034/ipsa.2022.448)

Receive Date: 05 November 2021

Revise Date: 29 December 2021

Accept Date: 04 February 2022

©2021 by the authors, Licensee IPSA, Tehran, Iran. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

Extended Abstract

Introduction

Trust in pre-modern societies is less important than in modern societies. Because the more time-space distance people have, the more trust they will need. In pre-modern societies, which have a local and indigenous character, more interactions occur locally and face-to-face, and therefore do not require trust, because this trust exists naturally, but in larger and wider societies where social relations are very spatial and temporal. They are in dire need of trust.

Declining citizens' trust in the government and government institutions is one of the world's crises today. Various events have created a situation in which confidence in the mass media, labor institutions, commercial enterprises and government agencies has sharply decreased, and a kind of suspicion has arisen in the citizens' relations with these institutions. Distrust erodes social capital, isolating, disintegrating, failing associations, destroying interpersonal networks, blocking communication channels, and separating members of society.

Researchers' research on social trust among the Iranian people indicates the unfavorable situation of this index in society. For example, a comparison of the results of the National Survey of Iranian Values and Attitudes in Years 1 and 4 shows that the index of social trust has a declining trend in many areas. In this study, the index of trust in the government has been decreasing during these years, so that it has increased from 1.5 in year (1) to 6.5 in year 1. According to the survey, the number of people who believe the government respects citizens' opinion has risen from 5% in 2013 to 4% in 2009. According to a survey conducted in 1979, the level of public trust in government managers and agents

◆ — Corresponding Author: ◆

Hadi Noori, Ph.D.

E-mail: h.k.noori@gmail.com

is less than 2% and also less than 2% of respondents believe in the rule of law, and this rate has reached 4% in 2 years. Other research in this field has shown a decline in ethics and an unprecedented increase in distrust and an increasing trend of norm-breaking behaviors, disregard for beliefs, laws, rules and regulations, pervasive social values and illegal growth (Goodarzi, 2012; Jalaeipour, 2006; Rafiop , 1378; Saadat, 1385; Firoozabadi and Imani Jajarmi, 1385).

A correct and accurate understanding of this situation requires examining the relationship between social trust and other different elements of society and various factors affecting it, including religion, economics, and government performance. Therefore, the present study, while describing the situation of social trust in the citizens of Rasht, explains its relationship with government efficiency and considers the role of variables of religiosity and economic poverty as competing and untrue hypotheses. Thus, the research question is to what extent will the efficiency of the government affect the level of social trust? And what will happen to this influence in the presence of religiosity and economic poverty?

According to its content, the present study is an applied research or focused on executive policies that deal with the production of knowledge to take action and its main purpose is practical efficiency and the use of results (Blaki, 2005: 74). The present study strategy is an analogical one in which a theory in which a hypothesis or hypotheses can be deduced is an essential part of the process of answering why questions. Therefore, the theories of Piotr Zetomka and James Coleman have been used to examine the effect of government efficiency on social trust, but to control this effect, the economic poverty variable Oscar Lewis and religiosity will be used as competing hypotheses.

Methodology

The method of the present study is a quantitative method and the survey technique has been used to collect data. The necessary information was obtained from a questionnaire that was prepared after completing the preliminary and pre-test study and completed by face-to-face referral. The obtained information was analyzed using SPSS software. The statistical population of the present study includes people over 18 years of age living in urban areas of Rasht who have answered the questionnaires by cluster sampling method using Cochran's formula of 384 samples.

In this research, random cluster sampling method with population size has been used. The city of Rasht has five districts and each district has eleven neighborhoods. In the present study, four neighborhoods were randomly selected from each region and within each neighborhood, data were collected in each block in a random and counterclockwise manner.

The type of validity of the research tool is formal. After reviewing the questionnaire and confirming its validity, the items in order to assess the reliability were prepared in the form of a questionnaire and randomly distributed among 30 members of the statistical community, and finally, more accurate items were selected. After collecting the data in order to analyze them, first the

data were entered into the SPSS statistical software and after debugging and constructing the required indicators according to the type of hypotheses and the level of measurement of variables, the relevant tests were used.

Result and discussion

Measurement of social trust as a dependent variable in 5 dimensions of honesty, frankness, confidence, cooperative tendencies and information sharing was performed using 33 items with a five-point Likert scale. According to the percentage distribution shown in Table 4, social trust is low in 9.6% of citizens, medium in 78.1% of citizens and high in 12.2% of citizens. Also, 39.1% of citizens rated the efficiency of the government as low, 48.2% as moderate and 12.8% as high.

48.2 78.1

Table 4. Percentage distribution

Percentage	state efficiency	Percentage	social trust
39/1	Low efficiency	6/9	Low social trust
48/2	Medium efficiency	1/78	Medium social trust
12/8	High efficiency	2/12	High social trust
Percentage	economic poverty	Percentage	Religiosity
39/1	Poor economic situation	6/9	Low religiosity
48/2	Average economic status	1/78	Average religiosity
12/8	High economic situation	2/12	High religiosity

Based on the data in Table 6, there is a statistically significant relationship between respondents' age and social trust. Therefore, as people get older, social trust increases. The t-test indicates that there is no significant difference between women and men in terms of social trust. According to the anova test, social trust is no different in income and education groups. The level of social trust varies according to the job of the citizens and this difference is significant. Social trust in educators is higher than other occupational groups.

The main hypothesis of the research: The more effective the government is among the members of the society, the more their social trust increases.

According to the significance level of Pearson correlation test (0.000) in Table 8, there is a significant correlation between social trust and government efficiency. In fact, by improving the efficiency of the government, the level of social trust of the citizens will increase. There is also a significant correlation between social efficiency and social trust between the two dimensions of government efficiency, namely distributive justice and political performance. Therefore, if the efficiency of the government in both political and distributive justice increases, the social trust of the citizens will also increase.

Rival Hypothesis: As the economic poverty of the members of the society increases, their social trust decreases.

According to the significance level of Pearson correlation test (0.000) in Table 9, there is a significant correlation between social trust and economic poverty. In fact, with the reduction of economic poverty, the level of social trust of citizens

increases. Lewis also believes that the spread of class inequalities in society will spread a culture of poverty among the poor, and this situation will reduce social capital and trust.

Rival Hypothesis: The more religious the members of the society, the more their social trust will increase.

According to the significance level of Pearson correlation test (0.000) listed in Table 10, there is a significant correlation between social trust and religiosity. In fact, by increasing the level of religiosity, the level of social trust of citizens increases. Based on this, Rothstein's theory is rejected and Zetomka's theory is confirmed, which, unlike Rothstein, believes that the feeling of support and security is considered as a metaphysical resource in religious belief and religious people feel more trust and security for sociological reasons.

Conclusion

The results of the present study show that the situation of social trust in the citizens of Rasht is moderate. There is a significant correlation between social trust and government efficiency, and by improving government efficiency, the social trust of citizens increases. There is a significant correlation between the two dimensions of government efficiency, namely distributive justice and political performance, with social trust, and if government efficiency increases in the two dimensions of political performance and distributive justice, the social trust of citizens will also increase. There is a significant correlation between social trust and economic poverty, and with the reduction of economic poverty, the level of social trust of citizens increases. There is a significant correlation between social trust and religiosity and with increasing the level of religiosity, the level of social trust of citizens increases and the variables of government efficiency, religiosity and economic poverty explain 47% of changes in social trust. It is the level of social trust, the accountability of government institutions to the people and other institutions, and they are expected to act in such a way as to provide the necessary reviews and controls over the behavior and performance of their employees and those involved. The findings of the present study are in line with Zetomka's theory that the level of social trust of citizens increases with the improvement of government efficiency. In Coleman's theory, the degree of social trust is influenced by a sense of justice in four dimensions: a sense of distributive, legal, opportunity, and participatory equality. According to the present study, the results are in line with Coleman's theory and show that the more people in society feel equal and influential in aspects of distributive equality, the higher the level of social trust. According to Lewis, people with a poverty subculture do not engage in or distance themselves from the larger community. In an environment where a culture of poverty grows, social trust cannot take root and spread. The findings of the present study confirm this theory and show that by reducing economic poverty, the level of social trust of citizens increases. Regarding the degree of religiosity, two opposing views of Rothstein and Zetomka were examined, which shows a significant correlation between social trust and religiosity. In fact, by increasing the level of religiosity, the level of social trust of citizens increases. Therefore, Rothstein's theory is

rejected and Zetomka's theory is confirmed, which believes that with increasing religiosity, the level of social trust increases.

Keywords: Social Trust, Government Efficiency, Religiosity, Economic Poverty, Rasht.

References

- Almond, G. A. and Verba, S. (1963), *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations* (Princeton: Princeton University).
- Alwani, Seyed Mehdi; Danaeifard, Hassan (2001), "Public Management and Public Trust", *Special Issue on Public Management, Fourteenth Year - No. 55*, pp. 5-28.
- Aslander, Eric (2008), *Everything for All: Equality and Social Trust*, translated by Abu Ali Vadadeh and Morteza Zeinabadi, *Journal of Social Trust*, Summer, No. 16, pp. 127-150.
- Bagheri, Mahmoud and Sharipour, Mahmoud and Karimi Moghari, Zahra (1398), "Study of the effect of attitude to the quality and performance of government institutions on social trust among the citizens of Shiraz (Empirical study of institution-based theories)", *Sociology of Social Institutions*, Volume 6, Autumn and Winter, No. 14, pp. 287-315.
- Benjamins, Maureen R. (2006), "Religious influences on trust in physicians and the health care system", *INTL. J. Psychiatry in Medicine*, vol. 36(1), pp. 69-83.
- Benveniste, Cuy (1987), *Professionalizing the organization*, san Francisco.
- Biddle, Prinaz, Sadeghi, Ali Akbar (2014), "The relationship between social trust and extreme individualism in the city of Mashhad", *Social Welfare*, Volume 14, Number 55, pp. 167-198.
- Blaki, Norman (2005), "Social Research Design", translated by Hassan Chavoshian, Ney Publishing.
- Chalabi, Massoud (1375), *Sociology of Order*, Tehran Ney Publishing.
- Coleman, James (1998), *Foundations of Social Theory*, translated by Manouchehr Sabouri, Tehran: Publisher.
- Coleman, James S. (1988), "Social Capital in the Creation of Human Capital", *American Journal of Sociology*, Vol. 94, Supplement: Organizations and Institutions: Sociological and Economic Approaches to the Analysis of Social Structure, pp. S95-S120Published.
- Firoozabadi, Seyed Ahmad, Imani Jajarmi, Hossein (2006), "Social capital and social economic development in the metropolis of Tehran", *Social Welfare*, Year

6, No. 23, pp. 197-224.

-Firoozjaeian, Ali Asghar (2007), "Meta-analysis of studies conducted in the field of values and social norms, research project", Secretariat of the Supreme Council of the Cultural Revolution.

- Flexon, Jeymz. L, Lurigio A. J. (2009), "Exploring the dimensions of trust in the police among Chicago juveniles", *Jornal of Criminal Justice*, Volume 37, Issue 2, pp. 180-189.

-Ghasemi, Abdolsabah and Fazel, Reza and Ansari, Hamid (1399), "Study of the relationship between social trust and social participation with democratic behavior of NGO members in the family (Case study: Ilam province)", *Ilam Culture*, Volume 21, Spring and Summer, Nos. 66 and 67, pp. 205-232.

-Ghasemi, Vahid and Adlipour, Samad and Mir Mohammad Tabar Dioklai, Seyed Ahmad (2013), "The relationship between religious identity and social trust among students of Mazandaran University", *Religion and Communication*, 20th year, autumn and winter, No. 44, pp. 73-100.

-Ghodoosi, Hamed (2005), "The relationship between social capital and economic development from the perspective of institutionalism", in *social capital and social welfare*, Maryam Sharifian, Tehran: University of Social Welfare and Rehabilitation Sciences Publications.

-Goodarzi, Mohsen (2008), "Cultural tendencies and social attitudes of Iranians (the whole country)", *Findings of the National Survey of Cultural Developments*, Tehran: Islamic Propaganda Organization.

-Giddens, Anthony (2005), *Consequences of Modernity*, translated by Mohsen Thalasi, Tehran: Markaz Publishing.

- Idrisi, Afsaneh and Rahmani Khalili, Ehsan and Hosseini Amin, Seyedeh Narges (2012), "Social Trust, Achieving Religious Norms and Moral Values (Statistical Society: Professors, Staff and Students of Islamic Azad University, North Tehran Branch)", *Sociological Research Cultural*, third year, spring and summer, No. 1, pp. 1-24.

- Inglehart, Ronald. (1999), *Trust well-being and democracy*; in Mark E. Warren (ed)' **Democracy and Trust** Cambridge Camber University p 89.

- Inglehart, Ronald (1973), *Cultural evolution in advanced industrial society*, translated by Maryam Veter, Tehran: Amirkabir.

- Jalaiepour, Hamid (2006), "Social collapse or turmoil in Iran 1376-1384", *Iranian Journal of Sociology*, Volume 7, Number 3, pp. 75-59.

- Johnson, David (1993), *Reaching out: interpersonal effectiveness and self actualization*, Boston, Allyn and Bacon, Book : 424 pages.
- Lauren.M (2001), *Social capital trust and democracy: in search of missing linkage*.
- Lewis, Oscar (2008), *Sanchez's children*, translated by Heshmat Kamrani, Tehran: Hermes Publications.
- Letki (2002), Natalia- Evans. Geoffrey –*Social trust and responses to political and economic transformation in East-Central Europe*.
- Lipset, Seymour Martin (1963), *Political Man: The Social Bases of Politics*. Anchor Books, New York.
- Luhmann N. (1988), *Family, Confidence, Trust: Problems and alternative*. In *Trust: Making and Breaking Cooperative Relations*, Cambridge Press, ed. D Gambetta, 94-108.
- Mata, Fernando (2013), "Religious Affiliations and the Trust in Persons and Institutions".
- Nawabakhsh, Mehrdad (1398), "Sociological explanation of the effect of using the World Wide Web on the social trust of Tehran citizens (Case study: Residents of District 2 of Tehran)", *Socio-Cultural Strategy*, Year 8, Spring, No. 30, pp. 89- 116.
- Ostvar, Samieh (1397), "Study of the effect of political intelligence of managers of government organizations on social trust with regard to the mediating role of social capital (Case study: Zahedan city administrations)", *Master Thesis in Public Management - Human Resources Development*, University Sistan and Baluchestan.
- Putnam, Robert (2005), *Democracy and Civic Traditions*, translated by Mohammad Taghi Delfrooz, Tehran: Islam Newspaper Publications.
- Putnam.P (1995), *Bowling Alone: America's Declining Social Capital*, Volume 6, Number 1, pp. 65-78.
- Rabbani, Rasoul and Samad Beheshti (2011), "Experimental study of the relationship between religiosity and life satisfaction", *Journal of Social Sciences*, Faculty of Literature and Humanities, Ferdowsi University of Mashhad, Spring and Summer, No. 17, pp. 79-102.
- Rafiepour, Faramarz (2008), *Anomie or Social Chaos, a research on the potential of anomie in the city*, Tehran: Soroush.
- Razm Ahang, Mehdi and Sadeghi Shahdani, Mehdi (1399), "Analysis of the

relationship between objective and perceptual corruption with the component of generalized social trust", Parliament and Strategy, Twenty-seventh year, Fall, No. 103, pp. 31-50.

- Saadat, Rahman (2006), "Estimating the level and distribution of social capital in the provinces", Social Welfare, Year 6, No. 23, pp. 173-169.

- Sabine T. Koeszegi. (2004), Trust-building strategies in inter-organizational negotiations. Journal of Managerial Psychology Vol.19 No.6 pp.

- Sedaghatzadegan, Shahnaz and Panjstoni, Bahram and Malekshahi, Malek (1397), "Study of the relationship between social trust and individual conflict among the youth of Ilam", Ilam Culture, Volume 19, Numbers 60 and 61, pp. 70-101.

- Stark, Rodney & Glock, Charles (1970), American piety: The Nature of Religious Commitment. University of California.

- Stones, Robb (2006), The Great Thinkers of Sociology, Translated by Mehrdad Mir Damadi, Tehran: Markaz Publishing.

- Thibaut, J. & Walker, L. (1975), Procedural justice: A psychological analysis. Hillsdale, NJ. Van Katwyk, P. T, Fox, S, Spector, P. E., & Kelloway, F. K. (2000), Using the job – related a vective well-being scale (JAWS) to investigate affective responses to work stressors. Journal of Occupational Health Psychology.

- Tylor. thomas (1999), Americans and social trust: who, where and why. Pew Research Center, <http://pewresearch.org>.

- Welch, Michael & et.al (2004), "Trust in god and Trust in man: the ambivalent role of religion in shaping dimension of social trust", Journal for the scientific study of religion, vol.

- Zetomka, Piotr (2007), Trust: Sociological Theories, translated by Gholamreza Ghaffari, Tehran: Shirazeh.

- Ritzer, George (2001), Theory of Sociology in Contemporary Times, translated by Mohsen Thalasi, Tehran: Scientific.

- Yari, Hamed and Hezar Jaribi, Jafar (2012), "Study of the relationship between security and social trust among citizens (Case study of Kermanshah residents)", Strategic Research on Security and Social Order, First Year, Winter, No. 4, pp. 39 -58.

بررسی رابطه کارآمدی دولت و اعتماد اجتماعی در جامعه ایران؛ مطالعه موردی شهروندان شهر رشت

زینب ثابت ویشکاسوقه^۱ - هادی نوری^۲ - محمدرضا غلامی^۳

۱. دانش‌آموخته کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی، گروه علوم اجتماعی، دانشگاه گیلان، رشت، ایران
۲. استادیار و هیئت علمی گروه علوم اجتماعی دانشگاه گیلان، رشت، ایران
۳. استادیار و هیئت علمی گروه علوم اجتماعی دانشگاه گیلان، رشت، ایران

لینک گزارش نتیجه مشابهت‌یابی: https://hamyab.sinaweb.net/Ci_result/apidetails/B9C372C9C8AA8C53/7%

[20.1001.1.1735790.1400.17.1.1.7](https://doi.org/10.1001.1.1735790.1400.17.1.1.7)

چکیده

شاید بتوان اعتماد را مهم‌ترین مؤلفه نظم مدرن به‌شمار آورد؛ زیرا، چنانچه اعتماد اجتماعی، کارکرد خود را از دست بدهد، همبستگی ملی و نظم، کاهش و واگرایی، افزایش خواهد یافت. پژوهش پیش‌رو با هدف تبیین رابطه کارآمدی دولت و اعتماد اجتماعی در شهروندان شهر رشت انجام شده و در این راستا از متغیرهای دین‌داری و فقر اقتصادی به‌عنوان فرضیه‌های رقیب استفاده شده است. داده‌های این پژوهش که در زمره پژوهش‌های کمی قرار دارد، به‌وسیله پرسش‌نامه، با حجم نمونه ۳۸۴ نفر، و با روش نمونه‌گیری خوشه‌ای تصادفی، گردآوری شده است، جامعه آماری موردبررسی نیز شهروندان مناطق پنج‌گانه شهر رشت بوده‌اند. برپایه یافته‌های پژوهش، وضعیت اعتماد اجتماعی در شهروندان شهر رشت متوسط است؛ بین اعتماد اجتماعی و کارآمدی دولت، همبستگی معناداری وجود دارد و با ارتقای کارآمدی دولت، بر میزان اعتماد اجتماعی شهروندان افزوده می‌شود. بین اعتماد اجتماعی و فقر اقتصادی، همبستگی معناداری وجود دارد و با کاهش فقر اقتصادی، بر میزان اعتماد اجتماعی شهروندان افزوده می‌شود. بین اعتماد اجتماعی و دین‌داری، همبستگی معناداری وجود دارد و با افزایش میزان دین‌داری، بر میزان اعتماد اجتماعی شهروندان افزوده می‌شود. برپایه نتایج رگرسیون چندگانه، متغیرهای کارآمدی دولت، دین‌داری، و فقر اقتصادی، توانسته‌اند ۴۷ درصد تغییرات اعتماد اجتماعی را تبیین کنند.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۸/۱۴

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۰/۱۰/۸

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۱/۱۵

نوع مقاله: پژوهشی

واژگان کلیدی:

اعتماد اجتماعی، کارآمدی دولت، دین‌داری، فقر اقتصادی، شهر رشت

- نویسنده مسئول:

هادی نوری

بست الکترونیک: h.k.noori@gmail.com

مقدمه

اعتماد در جوامع پیشانویین، نسبت به جوامع نوین، اهمیت کمتری داشته است؛ زیرا، هرچه فاصله زمانی-مکانی بین افراد بیشتر باشد، آنان به اعتماد بیشتری نیاز خواهند داشت. در جوامع پیشانویین که ویژگی محلی و بومی دارد، کنش‌های متقابل، بیشتر در سطح محلی و رودررو رخ می‌دهد و در نتیجه، این‌گونه جوامع، نیازی به اعتماد ندارند؛ زیرا، این اعتماد به‌طور طبیعی وجود دارد؛ اما جوامع بزرگ‌تر و گسترده‌تر که روابط اجتماعی آن‌ها در فاصله زمانی و مکانی بسیار دوری انجام می‌شود، بیشتر به اعتماد نیاز دارند.

اعتماد در جوامع امروزی، یک مسئله بنیادین به‌شمار می‌آید؛ به‌گونه‌ای که بشر امروزی، بدون اعتماد اجتماعی تا حد زیادی قادر به ادامه حیات نیست. منظور از اعتماد، ساختاری چندبعدی شامل اعتماد بین‌فردی، اعتماد بین دو نفر، گروهی، سازمانی، بین‌سازمانی، اعتماد سیاسی، اجتماعی، اعتماد به همکار در محل کار، اعتماد بین ارشد و زیردست در محل کار، و... است. اعتماد، بخشی از برهم‌کنش بین کارگزاران اجتماعی و یک احتمال عقلانی است که برپایه آن، کنشگر، رفتار گروه‌ها و کارگزاران را پیش از وقوع، پیش‌بینی و فعالیت خود را براساس آن طراحی می‌کند. کلمن (۱۳۷۷) بر این نظر است که اعتماد اجتماعی در روابط بین انسان‌ها و کنش‌های آن‌ها، به‌ویژه در کنش‌های معطوف به آینده، نمود پیدا می‌کند و نوعی رابطه کیفی است که به‌تعبیر کلمن، توانایی اقدام را افزایش می‌دهد. به‌نظر آنتونی گیدنز (۱۳۸۴)، جوامع مدرن به نظام‌های تخصصی اعتماد، تکیه می‌کنند و این به‌آن معنا است که اعتماد، کلید رابطه بین فرد و نظام‌های تخصصی است. به‌هرحال، احترام افراد جامعه به یکدیگر، ناشی از اعتماد سطحی بین افراد است. اهمیت پایه‌ای اعتماد، فراتر از دلایل اخلاقی است و ارزش کارکردی و سودمند آن در جلوگیری از به‌خطر افتادن روابط اجتماعی ظاهر می‌شود (سایین، ۲۰۰۴: ۶۴۴).

با توجه به کارکرد انسجام‌بخشی اعتماد، زمانی که اعتماد اجتماعی، کارکرد خود را از دست بدهد، همبستگی ملی و نظم در جامعه، کاهش و واگرایی، افزایش خواهد یافت؛ ازاین‌رو، برای داشتن جامعه‌ای باثبات و عملکرد مثبت، باید تمام ارکان و بخش‌های آن در سطح مناسبی با یکدیگر همکاری داشته باشند و نیز بتوانند از ملت خود در برابر نیازهایش حمایت کند. هرچه میزان اعتماد به ساختارهای سیاسی و اقتصادی و حتی اعتماد متقابل در روابط بین‌فردی بیشتر باشد، بهتر می‌توان به جامعه‌ای مطلوب و کارآمد دست یافت. دلایل

گوناگونی برای اهمیت اعتماد اجتماعی در حفظ نظم اجتماعی و حرکت جامعه در مسیر توسعه و نیز مسئله‌مندی کاهش اعتماد اجتماعی وجود دارد: اعتماد اجتماعی، به‌عنوان پیش‌شرط بنیادین تعاون، در شکل‌گیری فعالیت‌های گروهی و تعاملات متقابل کنشگران، از اهمیت زیادی برخوردار است؛ از این رو، کاهش اعتماد، باعث کاهش تعاون و همکاری در جامعه خواهد شد (زتومکا، ۱۳۸۶). آلموند و وربا (۱۹۶۳)، اعتماد اجتماعی را پیش‌شرط یک فرهنگ و نظام سیاسی پویا و دموکراتیک می‌دانند و بر این نظرند که وجود بی‌اعتمادی در جامعه، موجب تضعیف فرهنگ سیاسی دموکراتیک و کاهش اعتماد سیاسی می‌شود. وجود اعتماد در جامعه، به تمام نظام‌ها و بخش‌های موجود در آن مربوط می‌شود؛ به‌گونه‌ای که تیبت و والکر (۱۹۷۵) آن را از پیش‌شرط‌های مهم برای برانگیختن همکاری شهروندان با سازمان‌ها به‌شمار می‌آورند.

باین‌حال، کاهش اعتماد شهروندان به دولت و نهادهای دولتی یکی از بحران‌های جهان امروز است. رویدادهای گوناگون، وضعیتی را به‌وجود آورده‌اند که اطمینان به رسانه‌های جمعی، نهادهای کارگری، مؤسسه‌های تجاری، و کارگزاران دولتی به‌شدت کاهش یافته است و نوعی بدگمانی در روابط شهروندان با این نهادها به‌وجود آمده است. بی‌اعتمادی، سرمایه اجتماعی را دچار فرسایش می‌کند، موجب انزوا، تجزیه، شکست انجمن‌ها، و نابودی شبکه‌های بین‌شخصی می‌شود، مسیرهای ارتباطات را مسدود کند، و موجب جدایی اعضای جامعه از یکدیگر می‌شود.

پژوهش‌های انجام‌شده درباره اعتماد اجتماعی در بین مردم ایران، حاکی از وضعیت نامطلوب این شاخص در جامعه است؛ برای مثال، مقایسه نتایج پژوهش پیمایش ملی ارزش‌ها و نگرش‌های ایرانیان در سال‌های ۱۳۷۹ و ۱۳۸۲ نشان می‌دهد، شاخص اعتماد اجتماعی در بسیاری از زمینه‌ها، روند کاهشی داشته است. در این پژوهش، شاخص اعتماد به حکومت در فاصله این سال‌ها با روندی کاهشی روبه‌رو بوده است؛ به‌گونه‌ای که از ۳/۳۳ درصد در سال ۱۳۷۹ به ۳/۱۸ درصد در سال ۱۳۸۲ رسیده است. برپایه این بررسی، تعداد افرادی که معتقدند، حکومت به نظر شهروندان احترام می‌گذارد، از ۵۵ درصد در سال ۱۳۷۹ به ۴۷ درصد در سال ۱۳۸۲ رسیده است. براساس یافته‌های این پژوهش، میزان اعتماد مردم به مدیران و کارگزاران دولتی در سال ۱۳۷۹، کمتر از ۲۰ درصد بوده و همچنین، کمتر از ۳۰ درصد از پاسخ‌گویان معتقد به حاکمیت قانون بوده‌اند و این میزان در سال ۱۳۸۲، به ۱۰

درصد رسیده است. پژوهش‌های دیگر انجام‌شده در این حوزه نیز بیانگر افول اخلاق و افزایش بی‌سابقه بی‌اعتمادی و روند روزافزون رفتارهای هنجارشکنانه، بی‌توجهی به باورها، قوانین، ضوابط و مقررات، ارزش‌های فراگیر اجتماعی و رشد بی‌قانونی بوده است (گودرزی، ۱۳۹۱؛ جلایی‌پور، ۱۳۸۵؛ رفیع‌پور، ۱۳۷۸؛ سعادت، ۱۳۸۵؛ فیروزآبادی و ایمانی جاجرمی، ۱۳۸۵).

استان گیلان نیز از این وضعیت کلی جامعه ایرانی به‌دور نیست. آمارها نشان می‌دهند که این استان، جزو هفت استان نخست کشور به‌لحاظ مشکلات اجتماعی و طلاق به‌شمار می‌آید. نسبت طلاق به ازدواج در این استان، یک به سه و فرار دختران و زنان در گیلان سه‌برابر میانگین کشور بوده و در این مورد، جزو پنج استان نخست کشور است. در حال حاضر، در استان گیلان، پنج آسیب طلاق، مفاسد اجتماعی، کودکان کار، خودکشی، و اعتیاد، در صدر آسیب‌های اجتماعی قرار دارند.

شهر رشت، بزرگ‌ترین و پرجمعیت‌ترین شهر شمال ایران و سومین شهر گردشگرپذیر ایران است که حدود ۴۰ درصد جمعیت استان را در خود جای داده و فشرده‌ترین شهر ایران به‌لحاظ نسبت جمعیت به وسعت است. افزایش روزافزون جمعیت در این شهر، طی سال‌های گذشته موجب شده است که به‌لحاظ فضا و کالبدی، شاهد گسترش و توسعه افقی باشد؛ اما این توسعه در همه مناطق، متوازن و یکسان نبوده و در چند دهه گذشته، منجر به گسترش پدیده حاشیه‌نشینی در این شهر شده است؛ به‌گونه‌ای که آمارها حاکی از گسترش روزافزون سکونت‌گاه‌های غیررسمی در حاشیه شهر تا حد ۲۵ درصد مساحت رشت است و اگر به معیار جمعیت ساکن در فضاهای بیرون از کمربندی‌های شهرها استناد کنیم، ۵۵ درصد جمعیت رشت در حاشیه زندگی می‌کنند؛ به‌این ترتیب، پدیده حاشیه‌نشینی در شهر رشت، از بیشترین میزان در کل استان برخوردار است. این وضعیت، هم‌زمان با گسترش فقر، شکاف طبقاتی، و رشد اجاره‌بهای مسکن، به افزایش روزافزون آسیب‌های اجتماعی مانند انواع بزهکاری و کج‌رفتاری مانند قاچاق، فروش مواد مخدر، و خشونت منتهی شده است.

درک درست و دقیق این وضعیت، نیازمند بررسی ارتباط اعتماد اجتماعی با عناصر دیگر و عوامل مختلف اثرگذار بر آن، از جمله مذهب، اقتصاد، و عملکرد دولت است؛ ازاین‌رو، پژوهش پیش‌رو، ضمن توصیف وضعیت اعتماد اجتماعی در شهروندان شهر رشت، رابطه آن را با کارآمدی دولت تبیین کرده و نقش متغیرهای دین‌داری و فقر اقتصادی را به‌عنوان

فرضیه‌های رقیب و خلاف واقع در نظر گرفته است. به این ترتیب، پرسش پژوهش این است که «میزان کارآمدی دولت تاجه‌اندازه بر میزان اعتماد اجتماعی اثرگذار خواهد بود؟» و «این اثرگذاری در صورت حضور دین‌داری و فقر اقتصادی، چه وضعیتی خواهد یافت؟»

پژوهش حاضر، با توجه به محتوای آن، از نوع کاربردی یا معطوف به سیاست‌های اجرایی است که با تولید دانش برای اقدام به عمل سروکار دارد و هدف اصلی آن، بازده عملی و استفاده از نتایج است (بلیکی، ۱۳۸۴: ۷۴). راهبرد پژوهش، از نوع قیاسی است که در آن، نظریه‌ای که بتوان فرضیه یا فرضیه‌هایی را استنتاج کرد، بخشی ضروری از فرایند پاسخ‌گویی به پرسش‌های چرایی است؛ بنابراین، برای بررسی میزان تأثیر کارآمدی دولت بر اعتماد اجتماعی، از نظریه‌های پیوتر زتومکا و جیمز کلمن، و برای کنترل این اثرگذاری، از متغیر فقر اقتصادی اسکار لونیس و دین‌داری، به عنوان فرضیه‌های رقیب، استفاده کرده‌ایم.

بنابراین، اهداف پژوهش حاضر عبارتند از: توصیف اعتماد اجتماعی در شهروندان شهر رشت؛ تبیین ارتباط کارآمدی دولت و اعتماد اجتماعی؛ تبیین ارتباط فقر اقتصادی و اعتماد اجتماعی؛ تبیین ارتباط دین‌داری و اعتماد اجتماعی. پرسش اصلی مورد بررسی در پژوهش حاضر نیز این است که «کارآمدی دولت، چه تأثیری بر وضعیت اعتماد اجتماعی افراد جامعه دارد؟» و در کنار این پرسش اصلی، پرسش‌های فرعی «وضعیت اعتماد اجتماعی در شهروندان شهر رشت چگونه است؟»، «فقر اقتصادی چه تأثیری بر وضعیت اعتماد اجتماعی افراد جامعه دارد؟»؛ و «دین‌داری چه تأثیری بر وضعیت اعتماد اجتماعی افراد جامعه دارد؟» را نیز بررسی خواهیم کرد.

۱. پیشینه پژوهش

پژوهشگران مختلف خارجی و داخلی، رابطه اعتماد اجتماعی و کارآمدی دولت، دین‌داری، و فقر اقتصادی را از زوایای گوناگونی بررسی کرده‌اند. باقری و همکارانش در پژوهش «بررسی تأثیر نگرش به کیفیت و عملکرد نهادهای دولتی بر اعتماد اجتماعی در میان شهروندان شهر شیراز (بررسی تجربی نظریه‌های نهادمحور)» (۱۳۹۸)، به این نتیجه رسیده‌اند که متغیر نگرش به فساد اداری و تجربه تبعیض، تأثیر منفی و معناداری بر اعتماد اجتماعی دارد و متغیر نگرش به همبستگی، تأثیر معناداری بر اعتماد اجتماعی ندارد.

صداقت‌زادگان و همکاران در پژوهش «بررسی رابطه بین اعتماد اجتماعی و نزاع فردی در

بین جوانان شهر ایلام» (۱۳۹۷) به این نتیجه رسیده‌اند که با کاهش و افزایش میزان اعتماد اجتماعی به نهادها، میزان نزاع و درگیری فردی نیز افزایش و کاهش می‌یابد.

استوار در پژوهشی با عنوان «بررسی تأثیر هوش سیاسی مدیران سازمان‌های دولتی بر اعتماد اجتماعی، با توجه به نقش میانجی سرمایه اجتماعی (مورد مطالعه: ادارات کل شهر زاهدان)» (۱۳۹۷) نشان داده است که هوش سیاسی مدیران سازمان‌های دولتی، بر اعتماد به سازمان‌ها تأثیرگذار است و سرمایه اجتماعی و روابط بین افراد نیز نقش میانجی و تسهیل‌گر را به عهده دارد.

رزم‌آهنگ و صادقی در پژوهش «واکاوی رابطه بین فساد عینی و ادراکی با مؤلفه اعتماد اجتماعی تعمیم‌یافته» (۱۳۹۹) به این نتیجه رسیده‌اند که بین ادراک فساد و اعتماد اجتماعی تعمیم‌یافته، رابطه منفی وجود دارد؛ به بیان روشن‌تر، در استان‌هایی که ادراک فساد بالاست، سطح اعتماد اجتماعی تعمیم‌یافته پایین است.

نوابخش در پژوهش «تبیین جامعه‌شناختی تأثیر استفاده از شبکه جهانی اینترنت بر اعتماد اجتماعی شهروندان تهران (مطالعه موردی: ساکنان منطقه ۲ شهر تهران)» (۱۳۹۸)، به این نتیجه رسیده است که بین سن و میزان اعتماد اجتماعی، رابطه معناداری وجود دارد. جنسیت زنان و مردان بر میزان اعتماد اجتماعی تأثیر مثبتی دارد، و بین میزان استفاده از اینترنت و میزان اعتماد اجتماعی، رابطه معناداری وجود دارد.

قاسمی و همکارانش در پژوهش «بررسی رابطه بین اعتماد اجتماعی و مشارکت اجتماعی با رفتار دموکراتیک اعضای سازمان‌های مردم‌نهاد در خانواده (مطالعه موردی: استان ایلام)» (۱۳۹۹) به این نتیجه رسیده‌اند که اعتماد اجتماعی، مشارکت اجتماعی، جنسیت، وضعیت شغلی، مدت عضویت در سازمان‌های مردم‌نهاد، سن، محل سکونت، و رفتار دموکراتیک در خانواده، رابطه مستقیمی با یکدیگر دارند و تنها بین متغیر تحصیلات و رفتار دموکراتیک، ارتباط منفی و معناداری وجود دارد.

قاسمی و همکارانش در پژوهش «رابطه هویت دینی و اعتماد اجتماعی در بین دانشجویان دانشگاه مازندران» (۱۳۹۲)، به این نتیجه رسیده‌اند که بعد اعتقادی هویت دینی با اعتماد اجتماعی و اعتماد نهادی، رابطه مستقیم و معناداری دارد؛ بعد پیامدی هویت دینی با اعتماد نهادی، رابطه مستقیم و معناداری دارد و همچنین، بعد مناسکی هویت دینی با اعتماد اجتماعی و همه ابعاد آن، رابطه مستقیم و معناداری دارد.

ادریسی و همکارانش در پژوهش «اعتماد اجتماعی، رهاورد هنجارهای دینی و

ارزش‌های اخلاقی (جامعه آماری: استادان و کارکنان و دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال)» (۱۳۹۱)، به این نتیجه رسیده‌اند که اعتماد اجتماعی با سه متغیر دین‌داری، مقبولیت اجتماعی، و رعایت اخلاقیات، رابطه‌ای معنادار، مستقیم، و قوی دارد.

در میان پژوهش‌های خارجی، ناتالیا لتکی و جفری اوانز در پژوهش «اعتماد اجتماعی و پاسخ‌گویی به تغییرات اقتصادی و سیاسی در غرب اروپای مرکزی» (۲۰۰۲)، به این نتیجه رسیده‌اند که روابط بین اعتماد و مشاهدات دموکراسی جاری، بر فرایند صعود و نزولی نسبتاً متفاوتی دلالت دارد، که سطوح اعتماد، بیشتر از تأثیر کارایی مؤسسه‌های اقتصادی و سیاسی، انعکاس دارد.

فلکسون در پژوهش «بررسی ابعاد اجتماعی به پلیس در بین جوانان شیکاگو» (۲۰۰۹)، به این نتیجه رسیده است که اعتماد به پلیس، یک مفهوم چندبعدی است و رابطه بین تجارب مختلف، اعتماد، شواهد منفی، و نامتقارن بین پلیس و شهروندان مشاهده شده است.

تایلر در پژوهش «آمریکا و اعتماد اجتماعی؛ چه کسی، کجا و چرا» (۱۳۹۹)، به این نتیجه رسیده‌اند که مردم سفیدپوست نسبت به افراد سیاه‌پوست از سطح بالاتری از اعتماد برخوردارند. افراد دارای درآمد بالا، نسبت به افراد دارای درآمد پایین، افراد متأهل نسبت به مجردها، افراد میانسال و مسن نسبت به افراد جوان، افراد دارای تحصیلات بالا نسبت به افراد دارای تحصیلات پایین و متوسط، و افراد روستانشین نسبت به شهرنشین‌ها، از سطح بالاتری از اعتماد برخوردارند.

فرناندو ماتا در پژوهشی با عنوان «بررسی تغییرات اعتماد نسبت به افراد و مؤسسات در میان افراد دارای وابستگی‌های مختلف مذهبی در کانادا» (۲۰۱۳) به این نتیجه دست یافته‌اند که در میان فرقه‌های مختلف، پروتستان‌ها، نسبت به مسلمانان، هندوها، و سیک‌ها از اعتماد بین‌شخصی بالاتری برخوردارند و همچنین، سطح اعتماد سازمانی در همه فرقه‌ها همسان بوده و تفاوت معناداری بین آن‌ها دیده نشده است.

مارن بنجامین در پژوهشی با عنوان «بررسی نفوذ و تأثیر دین و مذهب بر اعتماد به پزشکان و نظام بهداشت و درمان» (۲۰۰۶) نشان داده است که افراد مذهبی، نسبت به افراد غیر مذهبی، دارای اعتماد بیشتری هستند. سطح اعتماد در فرقه‌های مذهبی، از جمله پروتستان، کاتولیک، و یهود نیز با یکدیگر مقایسه شد که نشان داد، میزان اعتماد در پروتستان‌ها نسبت به فرقه‌های دیگر بیشتر است.

ولچ و همکارانش (۲۰۰۴) در پژوهش خود با عنوان «بررسی ارتباط بین جهت‌گیری

مذهبی افراد و سطح اعتماد آن‌ها»، پس از واکاوی سه سطح عمومی اعتماد، اعتماد به همکاران، و اعتماد به همسایه‌ها به این نتیجه دست یافته‌اند که اهتمام دینی به‌تنهایی، سازوکاری برای اعتماد اجتماعی و مشارکت دموکراتیک افراد فراهم نمی‌کند و فرهنگ‌های خاص خرده‌گروه‌های دینی، تأثیر بیشتری بر ایجاد رابطه میان دین‌داری و اعتماد دارند.

نیکلاس لوهمان در «سلسله تحقیقات درباره اعتماد» (۱۹۷۹) برای نخستین بار مطرح کرده است که اعتماد، یک منبع منسوخ‌شده جامعه سنتی نیست، بلکه درست در نقطه مقابل آن است؛ به این معنا که اهمیت اعتماد با توسعه شکل‌های مدرن اجتماعی افزایش می‌یابد و با وجود مدرنیته، وجود اعتماد ضرورت پیدا می‌کند.

کلمن در مقاله «نقش سرمایه اجتماعی در پیدایش سرمایه انسانی» (۱۹۸۸) پس از بررسی مفهوم سرمایه اجتماعی، شکل‌ها، و شرایط ساختاری اجتماعی موجد آن، موضوع ترک تحصیل از دبیرستان را در چارچوب پارادایم کنش عقلانی، تحلیل کرده است. او رابطه اعتمادآمیز را دارای دو مؤلفه اعتمادکننده و امین می‌داند که هر دو، هدفمند بوده و هدف آن‌ها، تأمین منافعشان است.

پیوتر زتومکا در کتاب «اعتماد: یک نظریه جامعه‌شناختی» (۱۳۸۶) الگویی تبیینی از ظهور و سقوط فرهنگ اعتماد ارائه کرده و پیوند آن را با سقوط کمونیسم در سال ۱۹۸۹ و ظهور نظم جدید پس از آن بررسی کرده است. او از داده‌های خویش درباره اعتماد در سال‌های پایانی دهه ۱۹۹۰ در لهستان بهره برده است.

بررسی نتایج پژوهش‌های انجام‌شده نشان می‌دهد که پژوهشگران برای سنجش اعتماد اجتماعی از شاخص‌های گوناگونی استفاده کرده‌اند. پژوهش حاضر، عوامل تأثیرگذار بر متغیر اعتماد اجتماعی را برپایه شاخص‌های کارآمدی دولت، اقتصاد، و دین‌داری در بین شهروندان شهر رشت و همچنین، نقش عوامل زمینه‌ای (از جمله سن، جنسیت، شغل، درآمد، تحصیلات، و منطقه سکونت) را بررسی کرده است. در پژوهش حاضر برای بررسی تأثیر دین‌داری بر اعتماد اجتماعی، از دو نظریه متضاد استفاده شده است: نظریه زتومکا که بیان‌کننده ارتباط مستقیم دین‌داری با اعتماد اجتماعی و نظریه متضاد آن، یعنی نظریه روتشتاین که بیان‌کننده ارتباط معکوس است. برای بررسی تأثیر کارآمدی دولت، از نظریه‌های زتومکا و کلمن و در راستای واکاوی تأثیر اقتصاد نیز از تئوری اسکار لویس استفاده شده است.

۲. چارچوب نظری پژوهش

پارسونز، عامل ایجاد اتحاد و انسجام اجتماعی را اعتماد می‌داند و نظام منسجم را نظامی می‌داند که بتوان به عاملان آن اعتماد کرد که این امر خود به پایداری نظام اجتماعی کمک می‌کند (چلبی، ۱۳۷۵: ۲۹۵). او زمینه‌های اعتماد و پایداری جامعه را در چهار قطب اجتماع، اقتصاد، فرهنگ، و سیاست جست‌وجو می‌کند. براین اساس، نظریه‌های اعتماد نیز می‌توانند حول این چهار محور تدوین شوند.

در راستای تبیین نظری تأثیر روابط فردی بر اعتماد اجتماعی، دیوید جانسون بر این نظر است که اعتماد، جنبه‌ای از روابط است که همواره در حال تغییر است. بر پایه نظر جانسون، در یک رابطه مبتنی بر اعتماد (اعتمادکننده و فرد مورد اعتماد) عناصر زیر وجود دارد: (۱) صراحت و باز بودن؛ (۲) سهیم کردن؛ (۳) پذیرش؛ (۴) حمایت؛ (۵) تمایلات همکاری‌جویانه؛ (۶) رفتار مبتنی بر اعتماد؛ (۷) رفتار قابل اعتماد (جانسون، ۱۹۹۳: ۶۹).

بن و نیست^۲، بحث خود را درباره اعتماد با این پرسش آغاز می‌کند که برای شکل‌گیری اعتماد میان افراد، چه شرایطی لازم است؟ او در پاسخ به این پرسش، وجود پنج اصل پذیرش قواعد بازی، قابلیت پیشگویی و قابلیت اعتماد، انسجام، تعهد مشترک، و توانایی را ضروری می‌داند (بن و نیست، ۱۹۸۷: ۱۱۱).

گافمن، نقش اعتماد را در شکل‌گیری تعاملات، اساسی می‌داند. منظور گافمن از اعتماد به تعاملات، تفکیک دو نوع تعامل منظم و بی‌نظم است. اما نکته مهم، توجه به نقش اعتماد در شکل‌گیری دو نوع تعامل است (استونز، ۱۳۸۵: ۲۳۶).

آن فاکس، مبادلات اجتماعی را زمینه مساعدی برای ایجاد اعتماد می‌داند. فاکس در بحث خود درباره اعتماد، دو نوع مبادله را از هم متمایز می‌کند: (۱) مبادله اقتصادی؛ (۲) مبادله اجتماعی. به نظر او، به اعتقاد او اعتماد پایین خصوصیات و ویژگی‌های مبادله اقتصادی ایجاد می‌کند، در حالیکه اعتماد بالا، روابطی از نوع مبادله اجتماعی ایجاد می‌کند. پاتنام با مطالعه ۲۵ سال دموکراسی در ایتالیا، دریافت که مناطقی از این کشور که دارای سرمایه اجتماعی بالایی هستند، توسعه اقتصادی بیشتری نیز دارند و دولت محلی آن‌ها در مقابل مردم، بیشتر پاسخگو است. به نظر پاتنام، دموکراسی به سرمایه اجتماعی نیاز دارد و بدون سرمایه

1. Johnson
2. Benvenist

اجتماعی، درخت دموکراسی خشک می‌شود، یا اصلاً ریشه نمی‌دواند (پاتنام، ۱۹۹۵: ۷۱). پاتنام، پس از طرح سرمایه اجتماعی به عنوان عنصر بنیادین جامعه مدنی و دموکراسی، به ضرورت کارکردی اعتماد، به عنوان یکی از شاخص‌های سرمایه اجتماعی، توجه می‌کند (پاتنام، ۱۳۸۴: ۳۰۳).

در حوزه تبیین نظری تأثیر اقتصاد بر اعتماد اجتماعی می‌توان به نظریه‌های اسکار لویس و رونالد اینگلهارت مراجعه کرد. به نظر لویس، فقر، وضعیتی است که در آن مردم در دام محیط‌های اجتماعی خود گرفتار شده‌اند. مختصاتی که لویس برای فرهنگ فقر برمی‌شمارد، نقطه مقابل وضعیت مبتنی بر اعتماد بالا، مشارکت فعال، روابط فردی و اجتماعی گسترده و پویا و احساس مفید بودن است. گسترش نابرابری‌های طبقاتی در جامعه، موجب گسترش فرهنگ فقر در میان فقرا خواهد شد و این وضعیت، سبب کاهش سرمایه اجتماعی می‌شود (لویس، ۱۳۸۷: ۲۵).

اینگلهارت^۱ بر موضوع تأثیرگذاری عامل رشد اقتصادی و سیاسی بر اعتماد تأکید دارد. وی معتقد است که اعتماد به یکدیگر، موجب توسعه اقتصادی شده و متقابلاً توسعه اقتصادی به افزایش احساس امنیت — که موجب اعتماد است — می‌انجامد (اینگلهارت، ۱۳۷۳: ۲۱). با بهبود شرایط اقتصادی و ظهور فرهنگ پسماتریالیسم، عناصر فرهنگی حامی و قوام‌بخش دموکراسی که عبارتند از رفاه ذهنی، اعتماد بین اشخاص و همچنین ارزش‌های پست‌ماتریالیسم، به وجود خواهند آمد (اینگلهارت، ۱۹۹۹: ۸۹).

کاپتین در تبیین نظری تأثیر دین‌داری بر اعتماد اجتماعی بر این نظر است که مذهب از سه طریق بر رضایت از زندگی فرد اثر می‌گذارد: اول، مذهب احساس معنی دار بودن زندگی را به انسان می‌دهد. دوم، اصول و احکام مذهبی سبک سالمی برای زندگی پیشنهاد می‌کنند. و سوم، انسان‌ها با شرکت در مراسم جمعی دینی هم از حمایت سایرین برخوردار می‌شوند (ربانی و بهشتی، ۱۳۹۰: ۸۹).

بوروتشتاین معتقد است هر چه جامعه مذهبی‌تر باشد، میزان فساد، رشوه‌خواری و پارتی‌بازی به‌طورکلی بیشتر و میزان اعتماد اجتماعی مردم به هم کم می‌شود. در مقابل هر اندازه در کشوری مردم سکولار و عرفی هستند، فساد، رشوه‌خواری و پارتی‌بازی کمتر است و مردم

1. Inglehart

به یکدیگر و جامعه خود اعتماد بیشتری دارند (www.dn.se).

زتومکا برخلاف روتشتاین معتقد است احساس پشتیبانی و امنیت به مثابه منابع متفاوتی در اعتقاد مذهبی تلقی می‌شود و افراد مذهبی به دلایل جامعه‌شناختی احساس اعتماد و امنیت بیشتری می‌کنند. یکپارچگی در درون اجتماعات مذهبی، کلیساها، فرقه‌های دینی و نظایر آن‌ها مانند عضویت در شبکه‌های قوی روابط اجتماعی و خانواده‌های سالم، در افراد احساس ریشه‌دار بودن، وحدت، انسجام و حمایت متقابل ایجاد می‌کند (زتومکا، ۱۳۸۶: ۱۵۲).

پاری، در راستای تبیین نظری تأثیر سیاست بر اعتماد اجتماعی، به کاربست‌های دموکراسی به‌عنوان لازمه معیار اعتماد اشاره می‌کند که عبارتند از: ارتباط میان شهروندان، تبادل افکار، شکل‌بندی انتخاب‌های سیاسی، مفصل‌بندی حمایت‌های سیاسی، و... (زتومکا، ۱۳۸۶: ۱۷۰).

اسلندر، ضعف اعتماد و سرمایه اجتماعی را در بسیاری از کشورها ناشی از ضعف برنامه‌های حکومت برای کاهش نابرابری‌های اجتماعی می‌داند. اعتماد اجتماعی با وجود یک‌سری نابرابری‌های اجتماعی گسترده در جامعه، کاهش پیدا می‌کند (اسلندر، ۱۳۸۷: ۱۲۸).

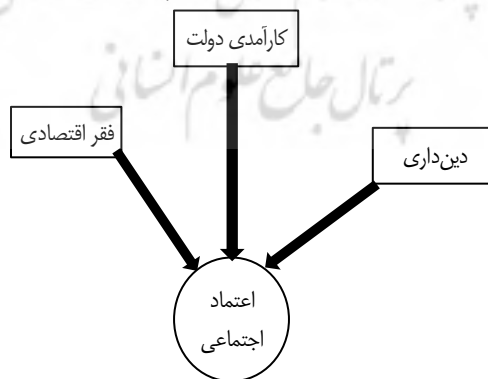
در نظریه کلمن، میزان اعتماد اجتماعی تحت تأثیر احساس عدالت در چهار بعد احساس برابری توزیعی، قانونی، فرصتی و مشارکتی است. احساس برابری توزیعی، متضمن این باور است که نظام سیاسی، حقوق شهروندی را برای همه شهروندان خود تأمین می‌کند. احساس برابری قانونی، به این معنا است که شهروندان باور دارند که نظام سیاسی، همه آن‌ها را در مقابل قانون یکسان می‌شمرد. احساس برابری فرصتی، متضمن باور شهروندان به رعایت معیارهای شایستگی در واگذاری نقش‌های اداری و سیاسی است، و احساس برابری مشارکتی، حاکی از ثمربخشی سیاسی است؛ یعنی شهروندان، باور دارند که رأی آن‌ها بر تصمیم‌های حکومتی تأثیرگذار است و حکومت به خواست آن‌ها اهمیت می‌دهد. بهبود احساس عدالت و برابری نزد اعضای جامعه، موجب افزایش مشروعیت نظام سیاسی شده و از این طریق، اعتماد نهادی در جامعه افزایش می‌یابد (کلمن، ۱۳۷۷: ۱۲۳).

زتومکا، اعتماد اجتماعی را تابع مجموعه عوامل گوناگون ساختاری و فردی می‌داند. در نظریه او، عاملی که در سطح نهادی بر میزان اعتماد اجتماعی تأثیرگذار است، پاسخ‌گویی نهادها در برابر مردم و نهادهای دیگر است، که خودسری و عدم مسئولیت‌پذیری در مقابل آن قرار می‌گیرد. اگر نهادهای دولتی به‌گونه‌ای عمل کنند که بازبینی‌ها و کنترل‌های لازم را در مورد رفتار و عملکرد کارکنان و دست‌اندرکاران خود به‌عمل آورند و مردمی که حقوقشان توسط یک

سازمان به رسمیت شناخته نشده یا تعهدات دیگران به آن‌ها نادیده گرفته شده باشد، بتوانند برای حل مشکل خود به این نهادهای دولتی متوسل شوند، مردم، احساس امنیت بیشتری خواهند داشت و این احساس امنیت، موجب افزایش اعتماد اجتماعی می‌شود. در مقابل، عدم پاسخ‌گویی و بی‌عدالتی نهادهای دولتی باعث می‌شود که مردم احساس کنند که هیچ سازمان و مقام برتری برای دادخواهی وجود ندارد. به بیان روشن‌تر، داوران عادل و قابل اعتمادی وجود ندارند یا دسترسی به آن‌ها امکان‌پذیر نیست، یا اینکه به‌گونه‌ای آشکار، مغرضانه و ناعادلانه عمل می‌کنند. در چنین شرایطی، مردم احساس عجز و ناتوانی می‌کنند و در نتیجه، تردید و بی‌اعتمادی گسترش می‌یابد (زتومکا، ۱۳۸۶: ۲۲۲).

با توجه به مسئله پژوهش حاضر، تدوین چارچوب نظری در زمینه ارتباط اعتماد اجتماعی و کارآمدی دولت، مبتنی بر تلفیق نظریه‌های کلمن و زتومکا است. برآیند دیدگاه‌های هر دو این است که کارآمدی مطلوب دولت، زمانی محقق می‌شود که دولت بتواند پاسخ‌گویی خواسته‌های مردم باشد و عدالت را در همه جنبه‌های سیاسی برای همه شهروندان فراهم کند. در این صورت، مردم به دولت اعتماد خواهند کرد و در غیر این صورت، میزان اعتماد اجتماعی افراد به ساختارهای کلان کاهش یافته و جامعه تکه‌تکه، مشکلات فراوانی برای بقا و استمرار دولت ایجاد خواهد کرد. همچنین، از متغیر فقر اقتصادی لوئیس و دین‌داری روتشتاین به عنوان فرضیه‌های رقیب استفاده شده است. انتخاب متغیرهای سه‌گانه یادشده برای تبیین وضعیت اعتماد اجتماعی بر پایه طراحی پارسونزی جامعه انجام شده است. بر مبنای این چارچوب نظری، الگوی نظری و فرضیه‌های پژوهش به شکل زیر طراحی شده‌اند:

شکل شماره (۱). الگوی نظری پژوهش

۱-۲. فرضیه‌های پژوهش

فرضیه اصلی: هرچه میزان کارآمدی دولت نزد اعضای جامعه بیشتر باشد، اعتماد اجتماعی نزد آن‌ها بیشتر می‌شود؛

فرضیه رقیب: هرچه فقر اقتصادی در میان اعضای جامعه بیشتر شود، از میزان اعتماد اجتماعی کاسته خواهد شد؛

فرضیه رقیب: هرچه دین‌داری در میان اعضای جامعه بیشتر شود، اعتماد اجتماعی آن‌ها نیز بیشتر خواهد شد؛

فرضیه فرعی: میزان اعتماد اجتماعی مردم مناطق مختلف شهر رشت تفاوت دارد.

۳. روش پژوهش

روش پژوهش حاضر، روش کمی است و برای گردآوری داده‌ها از فن پیمایش استفاده شده است. داده‌های لازم، از پرسش‌نامه به‌دست آمده است که پس از پیمودن مطالعه مقدماتی و پیش‌آزمون، تنظیم و با مراجعه حضوری تکمیل شد. اطلاعات به‌دست آمده با استفاده از نرم‌افزار spss تجزیه و تحلیل شده است.

۱-۳. جامعه آماری

جامعه آماری پژوهش حاضر، دربردارنده افراد بالای ۱۸ سال ساکن در مناطق شهری شهر رشت است که به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای و با استفاده از فرمول کوکران، تعداد ۳۸۴ نفر نمونه، به پرسش‌نامه‌ها پاسخ داده‌اند.

$$n = \frac{N(t.s)^2}{Nd^2 + (t.s)^2} = 384$$

۲-۳. روش نمونه‌گیری

در این پژوهش از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای تصادفی با حجم جامعه استفاده شده است. شهر رشت، دارای پنج منطقه و هر منطقه دارای یازده محله است. در پژوهش حاضر، از هر منطقه، چهار محله به‌طور تصادفی انتخاب و داخل هر محله نیز گردآوری داده‌ها در هر بلوک و به روش تصادفی و خلاف عقربه‌های ساعت انجام شده است.

۳-۳. اعتبار و پایایی پژوهش

نوع اعتبار ابزار پژوهش، صوری است. پس از بررسی پرسش‌نامه و تأیید اعتبار آن، گویه‌های

موردنظر به منظور سنجش پایایی، در قالب پرسش‌نامه، تنظیم و به شکل تصادفی بین ۳۰ نفر از اعضای جامعه آماری توزیع شد و سرانجام، گویه‌های دقیق‌تر انتخاب شدند. ضرایب آلفای متغیرهای پژوهش در جدول شماره (۱) گزارش شده است.

جدول شماره (۱). ضرایب آلفا

ضریب آلفا	متغیرها
۰/۸۵۴	اعتماد اجتماعی
۰/۸۰۴	کارآمدی دولت
۰/۸۹۷	دین‌داری
۰/۶۴۰	فقر اقتصادی

داده‌های پژوهش پس از گردآوری، به منظور تحلیل، وارد نرم‌افزار آماری spss شد و پس از خطایابی و ساختن شاخص‌های موردنیاز با توجه به نوع فرضیه‌ها و سطح سنجش متغیرها از آزمون‌های مرتبط استفاده شد.

۳-۴. شاخص‌های پژوهش

۱-۳-۴. اعتماد اجتماعی

تعریف مفهومی اعتماد اجتماعی عبارت است از وجود عناصر زیر در یک رابطه مبتنی بر اعتماد (اعتمادکننده و فرد مورداعتماد): صراحت و باز بودن، سهمیم کردن پذیرش، حمایت، تمایلات همکاری جویانه، رفتار مبتنی بر اعتماد، رفتار قابل اعتماد، اعتمادکننده بودن و قابلیت اعتماد داشتن. سطح اعتماد در محدوده یک رابطه اجتماعی براساس توانایی و گرایش افراد به اعتماد کردن و قابل اعتماد بودن به طور گسترده‌ای در حال تغییر است (جانسون، ۱۹۹۳: ۶۹).

تعریف عملیاتی و سنجش اعتماد اجتماعی به عنوان متغیر وابسته در ۵ بعد صداقت، صراحت، اطمینان، تمایلات همکاری جویانه، و سهمیم کردن اطلاعات با استفاده از ۳۳ گویه با مقیاس لیکرت پنج‌مقوله‌ای انجام شده است.

≠ **صداقت:** صداقت، به معنای تطابق و هماهنگی میان اعمال و گفتار با اعتقادات و گرایش‌های درونی و عدم تظاهر به رفتار یا گفتاری که به نظر شخص، درست و موردقبول نیست؛

≠ **اطمینان:** اطمینان، به معنای تصدیق این امر است که طرف مقابل، توانایی و شایستگی‌های لازم را در رویارویی با مسائل کنونی در موقعیت حاضر دارد؛

≠ **تمایلات همکاری جویانه:** در تمایلات همکاری جویانه، فرد می‌خواهد با دیگران برای رسیدن به یک هدف مشترک کار کند که این امر، مستلزم هماهنگی اعمال فرد با اعمال دیگران است؛

≠ **به اشتراک گذاشتن اطلاعات:** به اشتراک گذاشتن اطلاعات، به معنای ارائه منابع خود اطلاعات به دیگران است تا آن‌ها را برای رسیدن به اهدافشان یاری کنیم؛

≠ **صراحت:** در صراحت، نظر و عقیده خود را درباره افراد و موضوع‌های پیرامون خود و کسانی که با آن‌ها روبه‌رو می‌شویم، به گونه‌ای آشکار بیان می‌کنیم (جانسون، ۱۹۹۳: ۷۰).

۲-۴-۳. کارآمدی دولت

تعریف مفهومی کارآمدی دولت عبارت است از تحقق عینی یا توان نظام برای تحقق کارکردهای اساسی دولت، به گونه‌ای که اکثریت مردم و گروه‌های قدرتمند درون نظام آن را مشاهده کنند. به این معنا، کارآمدی دولت با مفاهیمی همچون کارایی، پاسخ‌گویی و مشروعیت، ارتباط نزدیکی دارد (لیپست^۱، ۱۹۶۳: ۷۶). تعریف عملیاتی و سنجش کارآمدی دولت در دو بعد عدالت توزیعی و عملکرد سیاسی با استفاده از ۱۶ گویه با مقیاس لیکرت پنج‌مقوله‌ای انجام شده است. سنجش عدالت توزیعی با سه بعد ثروت، احترام، قدرت، و عملکرد سیاسی با دو بعد مشارکت و رقابت در عرصه سیاسی انجام شده است.

۳-۴-۳. دین‌داری

تعریف مفهومی دین‌داری در قالب دو نوع التزام عینی (رفتاری) و ذهنی (اعتقادی و عاطفی) انجام می‌شود. التزام عینی، به همه رفتارها و اعمال معطوف به خداوند مربوط می‌شود که توسط سازمان مذهبی مشروع در جامعه، مشخص و توصیف شده‌اند. چنین رفتارهایی، دربرگیرنده تمام شکل‌های مشارکت در اعمال دینی (مثلاً انجام دادن شعایر و عبادات). قربانی کردن در راه خدا، پرداخت صدقات و نذورات مادی و پیروی از هنجارهای دینی حاکم بر کنش‌ها (البته نه گناهان) است. التزام ذهنی، دربردارنده اعتقاد یا شناخت از تبیین‌ها و توصیف‌های تأییدشده، توسط یک سازمان دینی و داشتن عواطف و احساسات مساعد در مورد آن است (کلارک و استارک^۲، ۱۹۷۰: ۱۰۳). تعریف عملیاتی و سنجش متغیر دین‌داری در ۴

1. lipset
2. kelark & Estark

بعد اعتقادی، پیامدی، عاطفی، و مناسکی با استفاده از ۲۰ گویه با مقیاس لیکرت پنج مقوله‌ای انجام شده است.

۴-۳- فقر اقتصادی

فقر اقتصادی عبارت است از وضعیتی که در آن مردم در دام محیط‌های اجتماعی خود گرفتار شده‌اند و ویژگی‌های آن عبارتند از: بی‌تفاوتی، تسلیم شدن به سرنوشت، نداشتن آرمان والا، نگرانی و هم‌زمان با آن، استقبال از رفتار مجرمانه و تأیید آن (لونیس، ۱۳۸۷: ۲۵). تعریف عملیاتی و سنجش فقر اقتصادی با متغیرهای سطح درآمد و هزینه، شغل، ارزش منزل و خودرو و ۶ گویه، با مقیاس لیکرت پنج مقوله‌ای انجام شده است.

۴ یافته‌های پژوهش

۴-۱- سیمای جامعه آماری

در جدول شماره (۲) توزیع فراوانی متغیرهای زمینه‌ای پژوهش مانند جنسیت، سن، سطح تحصیلات، سطح درآمد و جایگاه شغلی گزارش شده است.

جدول شماره (۲). سیمای جامعه آماری

سیمای جامعه آماری	
جنسیت	۱۸۶ نفر از پاسخ‌گویان، معادل ۴۸/۴ درصد زن و ۱۸۹ نفر معادل ۵۱/۶ درصد مرد هستند.
سن	میانگین سنی پاسخ‌گویان، ۳۵ سال است.
سطح درآمد خانواده	درآمد خانواده ۹۷ نفر، معادل ۲۵/۳ درصد، کمتر از چهار میلیون تومان، ۱۵۷ نفر، معادل ۴۱ درصد، بین چهار تا شش میلیون تومان، ۹۱ نفر معادل ۲۲/۸ درصد، بین شش تا نه میلیون تومان، ۲۹ نفر معادل ۷/۶ درصد، بین نه تا پانزده میلیون تومان و ۹ نفر، معادل ۲/۳ درصد نیز بیشتر از پانزده میلیون تومان است.
سطح تحصیلات	سطح تحصیلات ۱۳ نفر، معادل ۳/۴ درصد، زیر دیپلم، ۱۱۳ نفر معادل ۳۲/۲ درصد، دبیرستان و دیپلم، ۴۰ نفر معادل ۱۰/۵ درصد، کاردانی، ۱۵۹ نفر معادل ۴۱/۶ درصد، کارشناسی و ۴۷ نفر، معادل ۱۲/۳ درصد، نیز دارای مدرک کارشناسی ارشد و دکتری هستند.
شغل	شغل ۶۷ نفر، معادل ۱۷/۴ درصد، شغل آزاد، ۳۳ نفر معادل ۸/۶ درصد کارمند، ۱۳ نفر معادل ۳/۴ درصد کارگر، ۶۳ نفر معادل ۱۶/۴ درصد دانشجو، ۱۲ نفر معادل ۳/۱ درصد مهندس، ۱۸ نفر معادل ۴/۷ درصد بیکار، ۲۲ نفر معادل ۵/۷ درصد فرهنگی، ۱۵ نفر معادل ۳/۹ درصد بازنشسته، ۱۴۰ نفر معادل ۳۶/۴ درصد، خانه‌دار و ۱ نفر معادل ۰/۳ درصد پزشک است.

۴-۲- توصیف متغیرهای پژوهش

سنجش اعتماد اجتماعی به‌عنوان متغیر وابسته در ۵ بعد صداقت، صراحت، اطمینان، تمایلات همکاری جویانه و سهم کردن اطلاعات با استفاده از ۳۳ گویه با مقیاس لیکرت پنج مقوله‌ای

انجام شده است. داده‌های جدول شماره (۳) نشان می‌دهد که میزان اعتماد اجتماعی در شهروندان شهر رشت با توجه به میانگین ۳/۴۰، متوسط است.

جدول شماره (۳). توصیف متغیرهای پژوهش

متغیرهای مستقل و وابسته پژوهش	میانگین	انحراف معیار
اعتماد اجتماعی	۳/۴۰	۰/۳۲۸
کارآمدی دولت	۲/۳۴	۰/۳۴۱
دین‌داری	۲/۷۹	۰/۷۵۷
فقر اقتصادی	۲/۴۲	۰/۶۳۳

همچنین، سنجش کارآمدی دولت در دو بعد عدالت توزیعی (قدرت، ثروت، احترام) و عملکرد سیاسی با استفاده از ۱۶ گویه با مقیاس لیکرت پنج‌مقوله‌ای، متغیر دین‌داری در ۴ بعد اعتقادی، پیامدی، عاطفی، و مناسکی با استفاده از ۲۰ گویه با مقیاس لیکرت پنج‌مقوله‌ای و فقر اقتصادی با در نظر گرفتن متغیرهایی مانند سطح درآمد و هزینه‌ها، شغل، ارزش منزل و خودرو و ۶ گویه با مقیاس لیکرت پنج‌مقوله‌ای انجام شده است. داده‌های جدول شماره (۳) نشان می‌دهد که با توجه به میانگین کارآمدی دولت، ۲/۳۴ و انحراف معیار ۰/۳۴۱ متوسط ارزیابی شده است.

با توجه به توزیع درصدی مطرح‌شده در جدول شماره (۴)، اعتماد اجتماعی در ۹/۶ درصد از شهروندان پایین، در ۷۸/۱ درصد از شهروندان متوسط و در ۱۲/۲ درصد از شهروندان، بالا است. همچنین، ۳۹/۱ درصد از شهروندان، کارآمدی دولت را پایین، ۴۸/۲ درصد متوسط و ۱۲/۸ درصد زیاد ارزیابی کرده‌اند.

جدول شماره (۴). توزیع درصدی

اعتماد اجتماعی	درصد	کارآمدی دولت	درصد
اعتماد اجتماعی پایین	۹/۶	کارآمدی پایین	۳۹/۱
اعتماد اجتماعی متوسط	۷۸/۱	کارآمدی متوسط	۴۸/۲
اعتماد اجتماعی زیاد	۱۲/۲	کارآمدی زیاد	۱۲/۸
دین‌داری	درصد	فقر اقتصادی	درصد
دین‌داری پایین	۹/۶	وضعیت اقتصادی ضعیف	۳۹/۱
دین‌داری متوسط	۷۸/۱	وضعیت اقتصادی متوسط	۴۸/۲
دین‌داری زیاد	۱۲/۲	وضعیت اقتصادی خوب	۱۲/۸

دین‌داری در ۲۰/۶ درصد از شهروندان پایین، در ۶۲/۴ درصد از شهروندان متوسط و در ۱۷ درصد از شهروندان، زیاد است. همچنین، ۴۲/۵ درصد از شهروندان، وضعیت اقتصادی خود را ضعیف، ۵۴/۱ درصد متوسط و ۳/۴ درصد نیز خوب ارزیابی کرده‌اند.

۳-۴. گزارش نرمال یا غیرنرمال بودن توزیع متغیرهای پژوهش

برای آزمون فرضیه‌های پژوهش، ابتدا باید از نرمال بودن توزیع متغیرهای پژوهش مطمئن شویم که به این منظور از کجی و کشیدگی استفاده کرده‌ایم.

جدول شماره (۵). گزارش نرمالیت

کشیدگی	کجی	متغیرهای پژوهش
۰/۷۹۳	۰/۷۰۴	اعتماد اجتماعی
-۰/۷۴۷	-۰/۳۵۰	کارآمدی دولت
-۰/۳۷۴	۰/۱۰۶	دین‌داری
-۰/۷۹۰	۰/۰۷۱	فقر اقتصادی

در بررسی با استفاده از کجی و کشیدگی، اگر مقدار کجی و کشیدگی در محدوده $+۲$ تا -۲ قرار داشته باشد، نمایانگر نرمال بودن متغیر مورد نظر است. با توجه به جدول شماره (۵) و از آنجاکه عدد کجی و کشیدگی متغیرهای پژوهش در این محدوده قرار دارد، می‌توان از آزمون پارامتریک استفاده کرد.

۴-۴. رابطه میان متغیرهای زمینه‌ای با اعتماد اجتماعی

بر مبنای داده‌های جدول شماره (۶)، بین سن پاسخ‌گویان و اعتماد اجتماعی، رابطه آماری معناداری وجود دارد؛ بنابراین، هرچه قدر سن افراد افزایش یابد، اعتماد اجتماعی بیشتر می‌شود. آزمون t-test بیانگر نبودن تفاوت معنادار بین زنان و مردان به لحاظ اعتماد اجتماعی است.

جدول شماره (۶). رابطه میان متغیرهای زمینه‌ای با اعتماد اجتماعی

متغیرهای زمینه‌ای	اعتماد اجتماعی		نوع رابطه
	ضریب همبستگی	آزمون	
سن	*۰/۱۱۰	پیرسون r	رابطه معنادار و مستقیم
	۰/۰۴۱		
جنسیت	مقدار t	t-test	نبودن تفاوت معنادار
	۱/۵۴۳-		
سطح درآمد	مقدار f	anova	نبودن تفاوت معنادار
	۰/۸۰۶		
سطح تحصیلات	مقدار f	anova	نبودن تفاوت معنادار
	۰/۵۲۲		
جایگاه شغلی	مقدار f	anova	وجود تفاوت معنادار
	۱/۰۷۶		
	مقدار f	anova	
	۰/۳۶۸		
	مقدار f	anova	
	۹/۳۲۳		
	سطح معناداری	anova	
	۰/۰۰۱		

بر اساس آزمون anova، اعتماد اجتماعی در گروه‌های درآمدی و تحصیلی تفاوتی ندارد. میزان

اعتماد اجتماعی برحسب شغل شهروندان متفاوت است و این تفاوت، معنادار است. اعتماد اجتماعی در فرهنگیان، بیشتر از گروه‌های شغلی دیگر است.

۴-۵. آزمون فرضیه‌های پژوهش

فرضیه اصلی پژوهش: هرچه میزان کارآمدی دولت نزد اعضای جامعه بیشتر باشد، اعتماد اجتماعی نزد آن‌ها بیشتر می‌شود.

با توجه به سطح معناداری آزمون همبستگی پیرسون (۰/۰۰۰) گنجانده شده در جدول شماره (۷)، بین اعتماد اجتماعی و کارآمدی دولت، همبستگی معناداری وجود دارد. در واقع، با افزایش کارآمدی دولت، میزان اعتماد اجتماعی شهروندان افزایش می‌یابد. همچنین، بین دو بعد کارآمدی دولت، یعنی عدالت توزیعی و عملکرد سیاسی با اعتماد اجتماعی، همبستگی معناداری وجود دارد؛ بنابراین، اگر کارآمدی دولت در دو بعد سیاسی و عدالت توزیعی افزایش یابد، اعتماد اجتماعی شهروندان نیز افزایش می‌یابد.

جدول شماره (۷). رابطه میان اعتماد اجتماعی و کارآمدی دولت

اعتماد اجتماعی	کارآمدی دولت	عدالت توزیعی	عملکرد سیاسی
میزان همبستگی پیرسون	۰/۵۱۸**	۰/۵۷۹**	۰/۲۴۶**
سطح معناداری	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰

فرضیه رقیب: هرچه فقر اقتصادی در میان اعضای جامعه بیشتر شود، از میزان اعتماد اجتماعی کاسته خواهد شد.

با توجه به سطح معناداری آزمون همبستگی پیرسون (۰/۰۰۰) گنجانده شده در جدول شماره (۸)، بین اعتماد اجتماعی و فقر اقتصادی، همبستگی معناداری وجود دارد. در واقع، با کاهش فقر اقتصادی، میزان اعتماد اجتماعی شهروندان افزایش می‌یابد. لویس نیز بر این نظر است که گسترش نابرابری‌های طبقاتی در جامعه، موجب گسترش فرهنگ فقر در میان فقرا خواهد شد و این وضعیت، سبب کاهش سرمایه اجتماعی و اعتماد می‌شود.

جدول شماره (۸). رابطه میان اعتماد اجتماعی و فقر اقتصادی

اعتماد اجتماعی	فقر اقتصادی
میزان همبستگی پیرسون	-۰/۲۸۷**
سطح معناداری	۰/۰۰۰

فرضیه رقیب: هرچه دین‌داری در میان اعضای جامعه بیشتر شود، اعتماد اجتماعی آن‌ها نیز

بیشتر خواهد شد.

با توجه به سطح معناداری آزمون همبستگی پیرسون (۰/۰۰۰) گنجانده شده در جدول شماره (۹)، بین اعتماد اجتماعی و دین‌داری، همبستگی معناداری وجود دارد. در واقع، با افزایش میزان دین‌داری بر میزان اعتماد اجتماعی شهروندان افزوده می‌شود. براین اساس، نظریه روتشتاین رد و نظریه زتومکا، تأیید می‌شود که برخلاف روتشتاین معتقد است، احساس پشتیبانی و امنیت، به مثابه منابع متفاوتی در اعتقاد مذهبی به شمار می‌آیند و افراد مذهبی به دلایل جامعه‌شناختی، احساس اعتماد و امنیت بیشتری دارند.

جدول شماره (۹). رابطه میان اعتماد اجتماعی و دین‌داری

دین‌داری	اعتماد اجتماعی
**۰/۶۲۲	میزان همبستگی پیرسون
۰/۰۰۰	سطح معناداری

فرضیه فرعی پژوهش: میزان اعتماد اجتماعی در مردم مناطق مختلف شهر رشت تفاوت دارد. داده‌های جدول شماره (۱۰) نشان می‌دهد که میزان اعتماد اجتماعی در مناطق شهری تفاوت معناداری ندارد.

جدول شماره (۱۰). نتایج آزمون anova، تفاوت میانگین اعتماد اجتماعی براساس مناطق شهری

آنالیز واریانس	مجموع squares	میانگین squares	مقدار f	سطح معناداری
واریانس بین گروهی	۰/۱۹۲	۰/۰۴۸	۰/۴۴۰	۰/۷۸۰
واریانس درون گروهی	۳۷/۰۰۵	۰/۱۰۹		

براساس موارد گنجانده شده در جدول شماره (۱۱)، میزان اعتماد اجتماعی در مناطق شهری، کمی با یکدیگر تفاوت دارد که این تفاوت اندک، معنادار نیست و قابلیت تعمیم به جامعه آماری را ندارد.

جدول شماره (۱۱). میانگین اعتماد اجتماعی براساس مناطق شهری

اعتماد اجتماعی / مناطق شهری	میانگین	انحراف معیار	خطا	min	max
منطقه یک	۳/۴۱	۰/۲۹	۰/۰۳۶	۲/۷۶	۴/۰۴
منطقه دو	۳/۳۷	۰/۳۷	۰/۰۴۳	۲/۷۳	۴/۴۵
منطقه سه	۳/۳۹	۰/۳۴	۰/۰۴۰	۲/۸۲	۴/۳۵
منطقه چهار	۳/۴۰	۰/۲۹	۰/۰۳۴	۲/۹۱	۴/۲۲
منطقه پنج	۳/۴۵	۰/۳۱	۰/۰۴۲	۲/۸۸	۴/۲۸

۴-۶. رگرسیون چندگانه تأثیر متغیرهای کارآمدی دولت، دین داری، و فقر اقتصادی بر اعتماد اجتماعی

داده‌های جدول شماره (۱۲) نشان می‌دهد که تأثیر کارآمدی دولت، دین داری، و فقر اقتصادی بر اعتماد اجتماعی، معنادار است و این امر تأییدی بر نظریه کلمن، لوئیس، و زتومکا است. با توجه به سطح معناداری جدول شماره (۱۲) معادله رگرسیون، خطی و قابل پیش بینی است.

جدول شماره (۱۲). ضریب تعیین و خطی بودن رگرسیون

خطا	ضریب تعیین		r	Method Enter
25516	۰/۴۷۰		۰/۶۸۶	
سطح معناداری	مقدار f	میانگین squares	مجموع squares	Model
۰/۰۰۰	۸۳/۶۲	۵/۴۴۵	۱۶/۳۳۴	رگرسیون
		۰/۰۶۵	۱۸/۴۲۵	باقیمانده
			۳۴/۷۶۰	مجموع

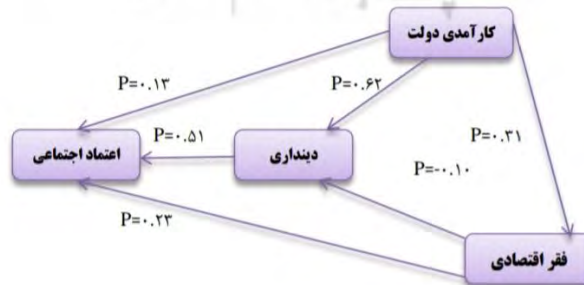
براساس مقدار بتای گنجانده شده در جدول شماره (۱۳) متغیرهای پیش بین (دین داری، فقر اقتصادی، و کارآمدی دولت) حدود ۴۷ درصد از تغییرات اعتماد اجتماعی را تبیین می‌کنند.

جدول شماره (۱۳). میزان تأثیر

معناداری	مقدار t	ضرایب غیراستاندارد		اعتماد اجتماعی
		ضرایب استاندارد	ضرایب غیراستاندارد	
		مقدار Beta	مقدار B	
۰/۰۰۰	۲۶/۸۱۰	—	۲/۲۲۸	عرض از مبدأ
۰/۰۲۰	۲/۳۳۰	۰/۱۳۴	۰/۰۳۸	کارآمدی دولت
۰/۰۰۰	۹/۴۳۸	۰/۵۱۴	۰/۰۲۴	دین داری
۰/۰۰۰	۵/۱۷۳	۰/۲۳۹	۰/۰۲۷	فقر اقتصادی

بر پایه تحلیل مسیر انجام شده، میزان اثرات مستقیم و غیرمستقیم متغیرهای کارآمدی دولت، دین داری، و فقر اقتصادی بر اعتماد اجتماعی در قالب شکل شماره (۲) مشخص شده است.

شکل شماره (۲). اثرات مستقیم و غیرمستقیم متغیرهای کارآمدی دولت، دین داری، و فقر اقتصادی بر اعتماد اجتماعی

داده‌های جدول شماره (۱۴)، نشان‌دهنده اثرات مستقیم و غیرمستقیم کارآمدی دولت، دین‌داری، و فقر اقتصادی بر اعتماد اجتماعی است. براین اساس، دین‌داری، بیشترین اثر مستقیم را بر اعتماد اجتماعی دارد. همچنین، فقر اقتصادی و کارآمدی دولت، دارای اثرات مستقیم و غیرمستقیمی بر اعتماد اجتماعی است.

جدول شماره (۱۴). میزان اثرات مستقیم و غیرمستقیم

اثر کل	اثر غیرمستقیم	اثر مستقیم	اعتماد اجتماعی
۰/۰۵۱	-----	۰/۵۱	دین‌داری
۰/۴۲	-۰/۰۱۵ و ۰/۳۱	۰/۱۳	کارآمدی دولت
۰/۷۹	-۰/۰۵۱	۰/۲۳	فقر اقتصادی

نتیجه‌گیری

نتایج پژوهش حاضر نشان می‌دهد که وضعیت اعتماد اجتماعی در شهروندان شهر رشت، متوسط است. بین اعتماد اجتماعی و کارآمدی دولت، همبستگی معناداری وجود دارد و با ارتقای کارآمدی دولت، میزان اعتماد اجتماعی شهروندان افزایش می‌یابد. بین دو بعد کارآمدی دولت، یعنی عدالت توزیعی و عملکرد سیاسی، با اعتماد اجتماعی، همبستگی معناداری وجود دارد و اگر کارآمدی دولت در دو بعد عملکرد سیاسی و عدالت توزیعی افزایش یابد، اعتماد اجتماعی شهروندان نیز افزایش می‌یابد. بین اعتماد اجتماعی و فقر اقتصادی، همبستگی معناداری وجود دارد و با کاهش فقر اقتصادی بر میزان اعتماد اجتماعی شهروندان افزوده می‌شود. بین اعتماد اجتماعی و دین‌داری، همبستگی معناداری وجود دارد و با افزایش میزان دین‌داری، میزان اعتماد اجتماعی شهروندان نیز افزایش می‌یابد و متغیرهای کارآمدی دولت، دین‌داری، و فقر اقتصادی، ۴۷ درصد تغییرات اعتماد اجتماعی را تبیین می‌کنند. در نظریه زتومکا، عاملی که در سطح نهادی بر میزان اعتماد اجتماعی تأثیر می‌گذارد، پاسخ‌گویی نهادهای دولتی در برابر مردم و نهادهای دیگر است، و انتظار می‌رود به‌گونه‌ای عمل کنند که بازبینی‌ها و کنترل‌های لازم را در مورد رفتار و عملکرد کارکنان و دست‌اندرکاران خود انجام دهند. یافته‌های پژوهش حاضر، با این نظریه زتومکا همسویی دارد که با ارتقای کارآمدی دولت بر میزان اعتماد اجتماعی شهروندان افزوده می‌شود. در نظریه کلمن، میزان اعتماد اجتماعی تحت تأثیر احساس عدالت در چهار بعد احساس برابری توزیعی، قانونی، فرصتی، و مشارکتی است. نتایج پژوهش حاضر، تأییدگر نظریه کلمن است و نشان می‌دهد که هرچه

احساس برابری و تأثیرگذاری بر جنبه‌های برابری توزیعی در افراد جامعه بیشتر باشد، میزان اعتماد اجتماعی نیز افزایش خواهد داشت. به نظر لوئیس، افرادی که خرده‌فرهنگ فقر دارند، در جامعه بزرگ‌تر درگیر نمی‌شوند یا فاصله خود را با آن حفظ می‌کنند. در محیطی که فرهنگ فقر رشد کند، اعتماد اجتماعی نمی‌تواند ریشه بگیرد و گسترش یابد. یافته‌های پژوهش حاضر، تأییدگر این نظریه است و نشان می‌دهد که با کاهش فقر اقتصادی بر میزان اعتماد اجتماعی شهروندان افزوده می‌شود. درباره میزان دین‌داری، دو دیدگاه متضاد روتشتاین و زتومکا بررسی شد که نتایج پژوهش، حاکی از همبستگی معنادار بین اعتماد اجتماعی و دین‌داری است. در واقع، با افزایش میزان دین‌داری بر میزان اعتماد اجتماعی شهروندان افزوده می‌شود؛ بنابراین، نظریه روتشتاین رد و این دیدگاه زتومکا تأیید می‌شود که با افزایش دین‌داری، میزان اعتماد اجتماعی افزایش می‌یابد.

منابع

- استونز، راب (۱۳۸۵)، متفکران بزرگ جامعه‌شناسی، ترجمه مهرداد میردامادی، تهران: نشرمرکز.
- اسلندر، اریک (۱۳۸۷)، «همه چیز برای همه: برابری و اعتماد اجتماعی»، ترجمه ابوعلی ودادهیر و مرتضی زین‌آبادی، پژوهشنامه اعتماد اجتماعی، شماره ۱۶.
- ادریسی، افسانه؛ رحمانی خلیلی، احسان؛ حسینی امین، سیده نرگس (۱۳۹۱)، «اعتماد اجتماعی، رهاورد هنجارهای دینی و ارزش‌های اخلاقی (جامعه آماری: استادان و کارکنان و دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال)»، جامعه‌پژوهی فرهنگی، سال سوم، شماره ۱.
- الوانی، سیدمهدی؛ دانایی فرد، حسن (۱۳۸۰)، «مدیریت دولتی و اعتماد عمومی»، ویژه‌نامه مدیریت دولتی، سال چهاردهم، شماره ۵۵.
- استوار، سامیه (۱۳۹۷)، «بررسی تأثیر هوش سیاسی مدیران سازمان‌های دولتی بر اعتماد اجتماعی با توجه به نقش میانجی سرمایه اجتماعی (مورد مطالعه: ادارات کل شهر زاهدان)»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته مدیریت دولتی-توسعه منابع انسانی، دانشگاه سیستان و بلوچستان.
- اینگلهارت، رونالد (۱۳۷۳)، تحول فرهنگی در جامعه پیشرفته صنعتی، ترجمه مریم وتر، تهران: امیرکبیر.
- باقری، محمود؛ شارخ‌پور، محمود؛ کریمی موعاری، زهرا (۱۳۹۸)، «بررسی تأثیر نگرش به کیفیت و عملکرد نهادهای دولتی بر اعتماد اجتماعی در میان شهروندان شهر شیراز (بررسی تجربی نظریه‌های نهادمحور)»، جامعه‌شناسی نهادهای اجتماعی، دوره ششم، شماره ۱۴.
- بلیکی، نورمن (۱۳۸۴)، طراحی پژوهش‌های اجتماعی، ترجمه حسن چاوشیان، تهران: نشر نی.
- بیدل، پریناز؛ صادقی، علی‌اکبر (۱۳۹۳)، «رابطه اعتماد اجتماعی و فردگرایی افراطی در شهر مشهد»، رفاه اجتماعی، دوره ۱۴، شماره ۵۵.
- پاتام، رابرت (۱۳۸۴)، دموکراسی و سنت‌های مدنی، ترجمه محمدتقی دلفروز، تهران: انتشارات روزنامه اسلام.
- جلایی‌پور، حمید (۱۳۸۵)، «فروپاشی یا آشفستگی اجتماعی در ایران ۱۳۸۴-۱۳۷۶»، مجله جامعه‌شناسی ایران، دوره هفتم، شماره ۳.
- چلبی، مسعود (۱۳۷۵)، جامعه‌شناسی نظم، تهران: نشر نی.
- رزم‌آهنگ، مهدی؛ صادقی شاهدانی، مهدی (۱۳۹۹)، «واکاوی رابطه بین فساد عینی و ادراکی با مؤلفه اعتماد اجتماعی تعمیم‌یافته»، مجلس و راهبرد، سال بیست‌وهفتم، شماره ۱۰۳.
- ربانی، رسول؛ بهشتی، صمد (۱۳۹۰)، «بررسی تجربی رابطه دین‌داری و رضایت از زندگی»، مجله علوم اجتماعی دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه فردوسی مشهد، شماره ۱۷.
- رفیع‌پور، فرامرز (۱۳۸۷)، «آنومی یا آشفستگی اجتماعی»، پژوهشی در زمینه پتانسیل آنومی در شهر، تهران: سروش.
- ریتزر، جورج (۱۳۸۰)، نظریه جامعه‌شناسی در دوران معاصر، ترجمه محسن ثلاثی، تهران: علمی.
- زومکا، پیوتر (۱۳۸۶)، اعتماد: نظریه‌های جامعه‌شناختی، ترجمه غلامرضا غفاری، تهران: شیرازه.
- سعادت، رحمان (۱۳۸۵)، «تخمین سطح و توزیع سرمایه اجتماعی در استان‌ها»، رفاه اجتماعی،

سال ششم، شماره ۲۳.

صداقت زادگان، شهناز؛ پنجستونی، بهرام؛ ملک‌شاهی، مالک (۱۳۹۷)، «بررسی رابطه بین اعتماد اجتماعی و نزاع فردی در بین جوانان شهر ایلام»، فرهنگ ایلام، دوره ۱۹، شماره ۶۰ و ۶۱.

فیروزآبادی، سید احمد؛ ایمانی جاجرمی، حسین (۱۳۸۵)، «سرمایه اجتماعی و توسعه اقتصادی اجتماعی در کلان‌شهر تهران»، رفاه اجتماعی، سال ششم، شماره ۲۳.

فیروزجانیان، علی اصغر (۱۳۸۶)، «فراتحلیل مطالعات انجام‌شده در حوزه ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی، طرح پژوهشی، تهران: دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی.

قاسمی، عبدالصباح؛ فاضل، رضا؛ انصاری، حمید (۱۳۹۹)، «بررسی رابطه بین اعتماد اجتماعی و مشارکت اجتماعی با رفتار دموکراتیک اعضای سازمان‌های مردم‌نهاد در خانواده (مطالعه موردی: استان ایلام)»، فرهنگ ایلام، دوره ۲۱، شماره ۶۶ و ۶۷.

قاسمی، وحید؛ عدلی‌پور، صمد؛ میرمحمدتبار دیوکلاپی، سیداحمد (۱۳۹۲)، «رابطه هویت دینی و اعتماد اجتماعی در بین دانشجویان دانشگاه مازندران»، دین و ارتباطات، سال بیستم، شماره ۴۴.

قدوسی، حامد (۱۳۸۴)، «رابطه سرمایه اجتماعی و توسعه اقتصادی از منظر نهادگرایی»، در: سرمایه اجتماعی و رفاه اجتماعی، مریم شریفیان، تهران: انتشارات دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی.

کلمن، جیمز (۱۳۷۷)، بنیادهای نظریه اجتماعی، ترجمه منوچهر صبوری، تهران: نشر نی.

گودرزی، محسن (۱۳۸۷)، «گرایش‌های فرهنگی و نگرش‌های اجتماعی ایرانیان (کل کشور)»، یافته‌های پیمایش ملی تحولات فرهنگی، تهران: سازمان تبلیغات اسلامی.

گیدنز، آنتونی (۱۳۸۴)، پیامدهای مدرنیت، ترجمه محسن ثلاثی، تهران: نشر مرکز.

لونیس، اسکار (۱۳۸۷)، فرزندان سانچز، ترجمه حشمت کامرانی، تهران: انتشارات هرمس.

نوابخش، مهرداد (۱۳۹۸)، «تبیین جامعه‌شناختی تأثیر استفاده از شبکه جهانی اینترنت بر اعتماد اجتماعی شهروندان تهران (مطالعه موردی: ساکنان منطقه ۲ شهر تهران)»، راهبرد اجتماعی فرهنگی، سال هشتم، شماره ۳۰.

یاری، حامد؛ هزارجریبی، جعفر (۱۳۹۱)، «بررسی رابطه احساس امنیت و اعتماد اجتماعی در میان شهروندان (مطالعه موردی ساکنان شهر کرمانشاه)»، پژوهش‌های راهبردی امنیت و نظم اجتماعی، سال اول، شماره ۴.

Almond, G. A. and Verba, S. (1963), *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*, Princeton: Princeton University.

Benveniste, C. (1987), *Professionalizing the Organization*, London: Jossey-Bass.

Benjamins, M. (2006), "Religious Influences on Trust in Physicians and the Health Care System", *Psychiatry in Medicine*, Vol. 36 (1), Pp. 69-83.

Coleman, J. (1988), "Social Capital in the Creation of Human Capital", *American Journal of Sociology*, Vol. 94, Supplement: Organizations and Institutions: Sociological and Economic Approaches to the Analysis of Social Structure, pp. S95-S120.

- Flexon, J. L. & Lurigio A. J. (2009), "Exploring the dimensions of trust in the police among Chicago juveniles", *Journal of Criminal Justice*, Volume 37, Issue 2, pp. 180-189.
- Inglehart, R. (1999), "Trust well-being and democracy", in Mark E. Warren, (ed), *Democracy and Trust*, Cambridge Camber University.
- Johnson, D. (1993), *Reaching out: interpersonal effectiveness and self actualization*, Boston, Allyn and Bacon, Book.
- Lauren, M. (2001), *Social Capital Trust and Democracy: in search of missing linkage*.
- Luhmann, N. (1988), *Family, Confidence, Trust: Problems and alternative*. In *Trust: Making and Breaking Cooperative Relations*, Cambridge Press, ed. D Gambetta, 94-108.
- Letki, N. & Evans, G. (۲۰۰۲), *Social trust and responses to political and economic transformation in East-Central Europe*, NFField Collg – Eoxford.
- Lipset, S. M. (1963), *Political Man: The Social Bases of Politics*, Anchor Books, New York.
- Mata, F. (2013), "Religious Affiliations and the Trust in Persons and Institutions", *Public and International Affairs*, University of Ottawa, April 15.
- Putnam, P. (1995), *Bowling Alone: America's Declining Social Capital*, Volume 6, Number 1, Pp. 65-78.
- Sabine, T. K. (2004), "Trust-building strategies in inter-organizational negotiations", *Journal of Managerial Psychology*, Vol. 19, No.6.
- Stark, Rodney & Glock, Charles (1970), *American piety: The Nature of Religious Commiment*, University of California.
- Thibaut, J, & Walker, L. (1975), "Procedural justice: A psychological analysis", Hillsdale, NJ.: Lawrence Erlbaum Associates.
- Tylor, T. (1999), "Americans and social trust: who, where and why", *Pew Research Center*, <http://pewresearch.org>.
- Welch, M. & et.al (2004), "Trust in god and Trust in man: the ambivalent role of religion in shaping dimension of social trust", *Journal for the scientific study of religion*, vol. 43 (3).